

PRZEGLĄD PIŚMIENICTWA KRAJOWEGO

Wieloaspektowe ujęcie historii książki czeskiej przedstawił Grzegorz Nieć w monografii *Książka, naród, religia. Dzieje książki czeskiej do czasów odrodzenia narodowego* (Nieć, 2022). Kolejne etapy tych dziejów zostały ukazane w szerokim kontekście kulturowym, historycznym i politycznym. Pierwszy rozdział obejmuje okres książki rękopiśmiennej od IX do XV w., drugi – książki drukowanej do 1620 r., natomiast trzeci – okres od upadku powstania stanowego w 1620 r. do ostatnich dziesięcioleci wieku XVIII, kiedy to pojawiają się pierwsze sygnały narodowego odrodzenia. Każdy z rozdziałów zawiera zarys zagadnień społeczno-politycznych, a następnie opis kolejnych elementów kultury książki, obejmujące jej produkcję, rozpowszechnianie i recepcję. Omawia także czesko-polskie relacje w tym zakresie. W Zakończeniu autor zaprezentował m.in. porównanie polskiej i czeskiej kultury książki, czy też szerzej kultury: „W Polsce, choć przez cały czas ma silny charakter narodowy, solidne oparcie w literaturze i mocne elity, czego namacalnym świadectwem są wielkie prywatne biblioteki, które staną się fundamentem współczesnego systemu bibliotecznego, do połowy XIX w. kultura ogranicza się do tychże elit, elit – co istotne – szlacheckiego pochodzenia, podczas gdy w Czechach, właściwie pozbawionych swojej szlachty po dramatycznej klęsce powstania stanowego, trwa ona i odradza się w niższych warstwach, stąd ma tak powszechny charakter” (s. 307).

Interesujące badania czeskiego czytelnictwa, znajdującego się obecnie w czołówce Europy, zaprezentował Jiří Trávníček w książce *Czeska republika czytelnicza. Generacje, fenomeny, życiorysy* (Trávníček, 2022). Podstawową metodą badawczą był zapis, a następnie analiza, życiorysów czytelniczych. Życiorys czytelniczy został tu potraktowany jako podtyp narracji biograficznej. „Wielką zaletą narracji bibliograficznej jest to, że otwiera możliwości, które są nieosiągalne w przypadku klasycznego kwestionariusza. Opowieść ta powstaje na podstawie kontekstów społecznych, w których odbywa się czytanie: rodzina, szkoła, przyjaciele, biblioteka” (s. 33). Zebrany materiał posłużył autorowi do charakterystyki czytelnictwa Czechów według różnych kryteriów, przedstawionych w kolejnych częściach książki. W części publikacji zatytułowanej *Generacje* czytelnicy zostali pogrupowani i scharakteryzowani według grup wiekowych. W części *Fenomeny* poddano analizie repertuar czytelniczy, instytucje kultury czytelniczej (np. biblioteki domowe, biblioteki publiczne, lektury obowiązkowe. „polecacze”, nauczyciele, głośne czytanie w okresie dzieciństwa) oraz czytelnicze strategie. Cztery przykładowe życiorysy czytelnicze zacytowano w części *Życiorysy czytelnicze*.

Bestsellerowy amerykański poradnik Jima Trelease'a *Czytanie na głos, które rozwija i buduje relacje* (Trelease, 2022) stał się m.in. inspiracją dla

Ireny Koźmińskiej, inicjatorki kampanii społecznej odnoszącej sukcesy „Cała Polska czyta dzieciom”. Ukazało się właśnie polskie tłumaczenie amerykańskiego wydania z 2019 r. (opracowanie i aktualizacja Cyndi Giorgis). Według autorów, czytając dzieciom na głos, poza korzyściami podobnymi do tych, jakie przynosi rozmowa z dzieckiem, np. tworzenie więzi, informowanie lub wyjaśnianie, także „rozszerzamy ich słownictwo, warunkujemy mózg dziecka, by kojarzył czytanie z przyjemnością, tworzymy wiedzę ogólną, stanowimy czytelniczy wzór do naśladowania oraz zaszczepiamy w dzieciach chęć do czytania” (s. 35). W kolejnych rozdziałach publikacji zostały m.in. przedstawione argumenty za czytaniem na głos, etapy takiego czytania, metoda SSR i czytania dla przyjemności. Omówiono także znaczenie ojców w tym procesie, czy też zaprezentowano porady, co robić i czego nie robić przy czytaniu na głos. Kończąca publikację *Skarbnica książek polecanych do czytania na głos* została uzupełniona o propozycje polskich książek.

Artykuły składające się na tom *Co czytano w gettach? Prolegomena* (Roszak; Koschany, red. 2022) prezentują wyniki badań prowadzonych w ostatnich latach w kilku ośrodkach naukowych w Polsce. Autorzy rozważali, co czytano w gettach, jak czytano, dlaczego czytano, opierając się na różnorodnych świadectwach osobistych, zapiskach, dziennikach, pamiętnikach, literaturze tworzonej przez mieszkańców getta, relacjach tych, co przeżyli. W eseistycznym wstępie redaktorzy tomu napisali: „Zapominanie się w lekturach, które wspominają bohaterowie naszych tekstów, to oczywiście rodzaj idiomu, z konsekwencjami wpisanej w niego pewnej konwencji, ale właśnie lektura świadectw gettowych pokazuje pewną dosłowność potocznego sformułowania. Chodzi o próby nazwania tych momentów egzystencji, w których książka okazuje się elementem niezbędnym do (prze)życia, decyduje o tego życia jakości, staje się jego koniecznym lustrem” (s. 12). Wśród tematów poruszanych w tekstach zbioru znalazło się m.in. czytelnictwo dzieci piszących pamiętniki (Katarzyna Kuczyńska-Koschany), doświadczenia czytelnicze ocalałej z Holocaustu izraelsko-polskiej pisarki Heleny Birenbaum (Daria Nowicka), lektury w getcie Antoniego Marianowicza (Joanna Maleszyńska), czytanie na przekór Zagładzie w opowiadaniu *Jan Krzysztof* autorstwa Idy Fink (Bartłomiej Krupa), teatr w getcie warszawskim (Małgorzata Jarmułowicz).

Dokształcaniu, wymianie doświadczeń i pomysłów, nawiązywaniu kontaktów służy Forum Młodych Bibliotekarzy, cykliczne wydarzenie organizowane od 2006 r. przez młodych pracowników bibliotek z danego województwa dla młodych bibliotekarzy z całej Polski. Referaty oraz prezentacje warsztatów odbywających się w ramach 14. Forum zorganizowanego w Katowicach i Zabrzu w dniach 8-9 września 2022 r. zamieszczone zostały w publikacji *Biblioteka w sercu – jak być bibliotekarzem XXI wieku. Materiały z 14. Forum Młodych Bibliotekarzy, Zabrze – Katowice, 8-9 września*

2022 (Gomułka, wstęp, 2023). W części tomu zatytułowanej *Referaty* autorzy m.in. opisali możliwości współpracy międzypokoleniowej w bibliotece (Anita Rudnicka), analizowali komiks jako przydatne narzędzia w pracy z czytelnikiem (Agata Zygmunt), czy też zajmowali się zagadnieniem wystroju wnętrz, przedstawiając pomysł na aranżację przytulnego kącika w bibliotece, który będzie się także dobrze prezentował w mediach społecznościowych (Magdalena Kubacka). W części drugiej opisano warsztaty organizowane dla uczestników forum, dotyczące m.in. wykorzystania nowych technologii w promocji czytelnictwa, czy też racjonalnego wykorzystania czasu w pracy bibliotekarza.

Bogate zbiory rękopisów będące w posiadaniu Biblioteki Naukowej Polskiej Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Nauk w Krakowie, badania i prace nad nimi stały się inspiracją do zorganizowania przez tę instytucję konferencji zatytułowanej *Littera scripta manet. Zbiory rękopiśmienne w zasobach bibliotek, archiwów i muzeów*, która odbyła się online 19-20 listopada 2020 r. Wydana w 2022 r. pokonferencyjna publikacja (Danowska; Fluda-Krokos, red. 2022) grupuje teksty w trzech częściach. Część pierwszą, zatytułowaną *Zespoły, osoby, instytucje* rozpoczyna artykuł Małgorzaty Biłozór-Salwy opisujący rysunki kaligraficzne z królewskiej kolekcji Stanisława Augusta ze zbiorów Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie. Z pozostałych 14 artykułów tej części wymienić można charakterystykę spuścizny rękopiśmiennej Oskara Kolberga znajdującej się w Instytucie im. Oskara Kolberga w Poznaniu (Ewa Antyborzec, Stefania Lewandowska) czy też analizę archiwum domowego rodziny Lenkiewiczów zawierającego dokumenty od XVI do XIX w. ze zbiorów Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie (Ewa Danowska). Część druga, *Zakonne scriptoria, kościelne kancelarie* m.in. zawiera artykuł Wacława Umińskiego prezentujący wybrane kolekcje rękopisów z Archiwum Polskiej Prowincji Zgromadzenia Księża Misjonarzy, natomiast część trzecia, poświęcona gromadzeniu, opracowaniu i zabezpieczaniu rękopisów – artykuł Lesława Bogdana Łesyka o perspektywie badań nad rękopisami greckimi w Polsce oraz Małgorzaty Pronobis-Brzezińskiej dotyczący projektowania konserwatorskiego w zakresie zabytkowych kodeksów rękopiśmiennych.

Publikacja *Słowo, obraz i dźwięk w „Graduale de sanctis”* ze zbiorów *krakowskich karmelitów* (Bielak; Bebak, 2022) to wynik studiów nad zabytkową rękopiśmienną księgą liturgiczną z przełomu XVII i XVIII wieku, znajdującą się w zbiorach Biblioteki i Archiwum Karmelitów na Piasku. Praca składa się z dwóch części. W części pierwszej, Marek Bebak omówił repertuar karmelitów na tle innych repertuarów zawartych w księgach potrydenckich, natomiast w części drugiej – Alicja Bielak przedstawiła rodzaje emblematycznych konstrukcji w *graduale* krakowskim na szerokim tle porównawczym. Cechą wyróżniającą zabytkowy kodeks jest obecność

iluminacji inspirowanych emblematyką, głównie dziełem *Symbolica vitae Christi meditatio* (1612) polskiego humanisty Tomasza Tretera. „Sposób łączenia ikonów, mott i subskrypcji emblematycznych z czytaniem za pomocą śpiewów, obok których iluminator umieszczał emblematyczne inicjały, stanowi zaś wyjątkowy w skali europejskiej przykład fuzji emblematyki z muzyką i liturgią” (s. 110).

Ukazał się czwarty tom publikacji *Czasopiśmiennictwo. Przeszłość i teraźniejszość* (Dąbrowska-Cendrowska; Lubczyńska, red. 2022), w którym autorzy, pracownicy Katedry Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach przedstawiają wyniki swoich badań. Najstarszy chronologicznie okres historii czasopiśmiennictwa omawiany w zbiorze dotyczy wychodzącego w latach 1782-1792 *Pamiętnika Politycznego i Historycznego* i prezentowanych na jego łamach sylwetek znanych osób ze świata polityki i nauki (Danuta Hombek). Autorzy zajmowali się także specyfiką reklam pojawiających się w jednych z pierwszych w Polsce, cieszących się dużą popularnością, czasopism komputerowych „Bajtek” i „Komputer”, wydawanych w latach 80 (Przemysław Cizek), analizą sytuacji finansowej wydawców tygodników opinii w związku ze zmniejszającą się liczbą odbiorców wydań papierowych i sprzedażą e-wydań (Jolanta Dzierżyńska-Mieczarek).

Trzytomowy *Katalog biblioteki Czesława Miłosza* (Bereśniewicz, oprac., 2022a, b, c) w starannym opracowaniu Marii Bereśniewicz zawiera szczegółowe opisy książek z księgozbioru Czesława Miłosza, który został zakupiony po śmierci poety od jego spadkobierców przez Bibliotekę Narodową. Rekordy w katalogu składają się z dwóch części: charakterystyki bibliograficznej i dokładnego opisu indywidualnych cech danego egzemplarza według kategorii porządkujących informacje o śladach pozostawionych w książkach przez czytelników i właścicieli, takich jak autograf, dedykacje, pieczętka biblioteki, exlibris, egzemplarz numerowany, egzemplarz z defektami, noty marginalne, varia epistolarne, varia. Wraz z przygotowywanym do druku katalogiem rękopisów Czesława Miłosza może stać się cennym źródłem informacji dla badaczy życia i twórczości poety.

KSIĄŻKI OMÓWIONE

Bereśniewicz, Maria, oprac. (2022a). *Katalog biblioteki Czesława Miłosza*. [t.] 1. Warszawa: Biblioteka Narodowa, 523 s. ISBN 978-83-8259-490-4.

Bereśniewicz, Maria, oprac. (2022b). *Katalog biblioteki Czesława Miłosza*. [t.] 2. Warszawa: Biblioteka Narodowa, 593 s. ISBN 978-83-8259-491-1.

Bereśniewicz, Maria, oprac. (2022c). *Katalog biblioteki Czesława Miłosza*. [t.] 3. Warszawa: Biblioteka Narodowa, 275 s. ISBN 978-83-8259-492-9.

Bielak, Alicja; Bebak, Marek (2022). *Słowo, obraz i dźwięk w „Graduale de sanctis”* ze

- zbiorów krakowskich karmelitów. Kraków: Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych Universitas, 166 s., il. ISBN 978-83-242-3857-6.
- Danowska, Ewa; Fluda-Krokos, Agnieszka, red. (2022). *Littera scripta manet. Zbiory rękopiśmienne w zasobach bibliotek, archiwów i muzeów*. Kraków: Polska Akademia Umiejętności, 524 s., il. ISBN 978-83-7676-348-4.
- Dąbrowska-Cendrowska, Olga; Lubczyńska, Aleksandra, red. (2022). *Czasopiśmiennictwo. Przeszłość i terażniejszość*. T. 4. Kielce: Wydaw. Uniwersytetu Jana Kochanowskiego,
- Gomułka, Magdalena, wstęp (2023). *Biblioteka w sercu – jak być bibliotekarzem XXI wieku? Materiały z 14. Forum Młodych Bibliotekarzy, Zabrze – Katowice, 8-9 września 2022*. Warszawa: Wydaw. Naukowe i Edukacyjne Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 134 s., il. Propozycje i Materiały; 108. ISBN 978-83-65741-94-3.
- Nieć, Grzegorz (2022). *Książka, naród, religia. Dzieje książki czeskiej do czasów odrodzenia narodowego*. Kraków: Wydaw. Księgarnia Akademicka, 350 s., il. ISBN 978-83-8138-099-7.
- Roszak, Joanna; Koschany, Rafał, red. (2022). *Co czytano w gettach? Prolegomena*. Poznań: Wydaw. Nauk społecznych i Humanistycznych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza; Wydaw. Fundacji Humaniora, 145 s. ISBN 978-83-66983-12-0.
- Trávníček, Jiří (2022). *Czeska republika czytelnicza. Generacje, fenomeny, życiorysy*. Kraków: Wydaw. Księgarnia Akademicka, 366 s., il. ISBN 978-83-8138-824-5.
- Trelease, Jim (2022). *Czytanie na głos, które rozwija dzieci i buduje relacje*. Pod redakcją Cyndi Giorgis. Warszawa Wydaw. Mamania, 318 s., il. ISBN 978-83-67216-63 -0.

Barbara Koryś

Tekst wpłynął do Redakcji 16 maja 2023 r.